

Политика часописа

Тематска област

Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства посвећено је развоју и неговању научноистраживачког рада у областима историје библиотека, културолошко-комуниколошке и образовне функције библиотекарства, социологије књиге и читања, информационе писмености, организације знања, библиографије, менаџмента библиотека и библиотечно-информационих система, као и информационе и медијске технологије у контексту развоја библиотека.

Читалиште објављује оригиналне, претходно необјављене прилоге: оригиналне научне радове, прегледне радове, стручне радове, рецензије и приказе нових књига и периодике из области библиотекарства. Часопис *Читалиште* доступан је у режиму отвореног приступа.

Читалиште објављује прилоге на српском (с/х/б) и енглеском језику, са сажецима или резимеима на енглеском језику. По потреби резиме може бити дат и на другом страном језику.

Читалиште излази два пута годишње, у мају и у новембру. Све објављене свеске часописа архивирају се по закону у дигитални депозит Народне библиотеке Србије и истовремено полажу у Репозиторијум СЦИИндекса - Српског цитатног индекса као примарну базу пуног текста.

Објављивањем компетентних, рецензираних радова из наведених области, *Читалиште* настоји да допринесе јачању библиотекарства као науке у Србији, да промовише дијалог између теоретичара и практичара, те да афирмише библиотеке и библиотекаре као носиоце развоја друштва.

Све примљене рукописе прелиминарно прегледају уредници рубрика, а главни уредник одлучује који се текстови шаљу на спољно рецензирање. Текст оцењују најмање два рецензента, а поступак рецензирања је анониман, што значи да идентитет аутора није познат рецензентима и да идентитет рецензента није познат ауторима.

Рецензентски поступак

Рецензенти

Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства примењује поступак двостраног анонимног рецензирања свих радова. Сваки рукопис рецензирају барем два рецензента. Рецензенти делују независно једни од других, а њихов идентитет је међусобно непознат. Током поступка рецензије, ауторима је непознат идентитет рецензента, а рецензентима је непознат идентитет аутора. Рецензенти се бирају искључиво према томе да ли располажу релевантним знањима за оцену рукописа. Не смеју бити из исте институције као аутори рукописа, нити бити њихови коаутори у скоројој прошлости. Евентуални предлози поименичних рецензента од стране аутора рукописа се не уважавају.

Циљ рецензије је да уредништву помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити. Циљ је такође да се у процесу комуникације с уредником, ауторима и другим рецензентима побољша квалитет рукописа.

Рецензентски процес

Рукописи се упућују на рецензију тек након иницијалне оцене да ли су, с обзиром на форму и тематски делокруг, подобни за објављивање у часопису. Посебна пажња се посвећује томе да иницијална оцена не траје дуже него што је неопходно.

У редовним околностима поступак рецензирања траје највише четири недеље, а само изузетно до три месеца. Период од пријема рада до његовог објављивања траје у просеку 90 дана.

Током поступка рецензије главни уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације, укључујући и примарне податке, ако су оне неопходне за доношење суда о рукопису. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их употребити у друге сврхе.

Разрешавање несигласности

У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, уредништво проверава да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ангажује додатне рецензенте.

Додатни рецензенти се ангажују и у случају када су одлуке рецензента (одбити/прихватити) међусобно опречне или на други начин непомирљиве.

Коначну одлуку о прихватању рукописа за објављивање доноси искључиво главни уредник.

Одговорности

Одговорности аутора

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда, што га искључује из даљег разматрања за објављивање у часопису. Рад који је већ објављен на неком другом месту не може бити прештампан у часопису *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*.

Аутори сnose сву одговорност за целокупни садржај рукописа. Рукопис не сме да садржи неосноване или незаконите тврдње, нити да крши права других лица.

Аутори су дужни да обезбеде да њихов ауторски тим наведен у рукопису обухвати сва и само она лица која су значајно допринела садржају рукописа. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица, њихов допринос треба навести у фусноти или посебној напомени (Захвалница, Acknowledgements).

Обавеза је аутора да у напомени наведу назив и кодну ознаку научноистраживачког пројекта у оквиру кога је рад настао, као и пун назив финансирајуће институције. У случају да је рад под истим или сличним насловом био изложен на неком скупу у виду усменог саопштења, детаљи о томе треба да буду наведени на истом месту.

Аутори су дужни да потпуно и правилно цитирају изворе који су значајно утицали на садржај истраживања и рукописа. Делови рукописа, укључујући текст, једначине, слике или табеле, који су дословно преузети из других радова морају бити јасно означени посебном напоменом, нпр. знацима навода с прецизном ознаку места преузимања (броја странице) или, ако су обимнији, дати у засебном параграфу.

Пуне референце свих навода у тексту (цитата) морају бити наведене у засебном одељку (Литература или Референце) и то на једнообразан начин, у складу са цитатним стилем који часопис користи. У одељку Литература наводе се само цитирани, а не и остали извори употребљени приликом припреме рукописа.

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте главног уредника (или издавача) и да сарађују на томе да се рад повуче или исправи.

Обавеза је аутора да у рукопису наведу да ли су у финансијском или било ком другом битном сукобу интереса који би могао да утиче на њихове резултате или интерпретацију резултата.

Предавањем рукописа аутори се обавезују на поштовање уређивачке политике часописа *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*.

Одговорности уредништва

Главни уредник доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Одлуке се доносе искључиво на основу вредности рукописа. Морају бити ослобођене расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда. Приликом доношења одлуке о објављивању главни уредник се руководи уређивачком политиком, водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Чланови уредништва, укључујући главног уредника, не смеју бити у сукобу интереса у вези са рукописима које разматрају. Чланови за које се претпостави да би неко могао сматрати да су у сукобу интереса не учествују у поступку одлучивања о одређеном рукопису.

Рукописи се чувају као поверљив материјал. Информације и идеје садржане у рукописима не смеју се користити у личне сврхе без изричите писане дозволе аутора.

Главни уредник и чланови уредништва су дужни да предузму све разумне мере да аутори/рецензенти остану анонимни током и након процеса евалуације у складу с процедуром у употреби.

Одговорности рецензента

Рецензенти су дужни да квалификовано и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне, односно стручне вредности рукописа. Рецензент води посебну бригу о стварном доприносу и оригиналности рукописа. Рецензија мора бити сасвим објективна. Суд рецензента мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рецензенти оцењују рукописе у односу на усклађеност садржаја с профилем часописа, значај и корисност садржаја, адекватност примењених метода, научну вредност садржаних информација, стил излагања и опремљеност текста. Рецензија има стандардни формат који обухвата оцене појединих димензија рада, општу оцену и закључну препоруку.

Рецензент не сме бити у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико такав сукоб постоји, рецензент је дужан да о томе правовремено обавести уредника. Рецензент не прихвата на рецензију радове изван области за коју се сматра потпуно компетентним.

Рецензенти треба да упозоре главног уредника ако имају основану сумњу или сазнање о могућим повредама етичких стандарда од стране аутора рукописа. Такође треба да препознају релевантне изворе који у раду нису узети у обзир. Могу да препоруче цитирање одређених референци, али не и да захтевају цитирање радова објављених у часопису *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* или својих радова, ако за то не постоји оправдање.

Од рецензента се очекује да својим сугестијама унапреде квалитет рукописа. Ако оцене да рад заслужује објављивање уз корекције, дужни су да прецизирају начин на који то може да се оствари.

Рукописи који су послати рецензенту морају се сматрати поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе материјал из рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора.

Етичност публикавања

Разрешавање етичких проблема

Сваки појединац или институција могу да у било ком тренутку уреднику и/или уредништву пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе веродостојне информације/доказе ради покретања истраге. Поступак провере изнетих доказа одвија се на следећи начин:

- главни уредник доноси одлуку о покретању истраге;
- током тог поступка сви докази се сматрају поверљивим материјалом и предочавају само оним лицима која су директно обухваћена случајем;
- осумњиченим лицима пружа се прилика да одговоре на изнете оптужбе;
- ако се утврди да је заиста дошло до неправилности, оцењује се да ли је реч о мањем прекршају или грубом кршењу етичких стандарда.

Мањи прекршаји, без последица по интегритет рада и часописа, на пример када је реч о неразумевану или погрешној примени публицистичких стандарда, разрешавају се у директној комуникацији с ауторима и рецензентима, без укључивања трећих лица, на неки од начина нпр.:

- ауторима и/или рецензентима се упућује писмо упозорења;
- објављује се исправка рада, нпр. у случају када се са списка референци изоставе извори који су у самом тексту цитирани на прописан начин;
- објављује се ератум, нпр. ако се испостави да је грешка настала омашком уредништва.

У случају грубог кршења етичких стандарда, главни уредник може да предузме различите мере:

- објављује саопштење или уводник у ком се случај описује;
- службено обавештава афилијативну организацију аутора/рецензента;
- повлачи објављени рада на начин описан под Политика повлачења;
- изриче забрану објављивања у часопису на одређени временски период;
- предочава случај надлежним организацијама и регулаторним телима ради предузимања мера из њихове надлежности.

Ове мере се могу примењивати појединачно или истовремено. У процесу разрешавања случаја по потреби се консултују релевантне експертске организације, тела или појединци.

Приликом разрешавања етички спорних поступака уредништво се руководи смерницама и Комитета за етику публикавања (COPE).

Спречавање плагијаризма

Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства не објављује плагиране радове. Уредништво полази од става да је плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног доприноса и њихово представљање као својих, грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагирање обухвата:

- дословно (реч по реч) или готово дословно преузимање или смишљено, ради прикривања извора, парафразирање делова текстова других аутора без јасног назначавања извора, на начин описан под Одговорности аутора;
- копирање једначина, података или табела из других докумената без правилног назначавања извора и/или без дозволе изворног аутора или носиоца ауторског права.

Рукопис у коме се утврде јасне индикације плагијаризма биће аутоматски одбијен. У случају да се плагијаризам открије у већ објављеном раду, рад ће бити опозван (повучен) у складу са процедуром описаном под Политика повлачења.

Ради спречавања плагијата у часопису рукописи се подвргавају провери уз помоћ система iThenticate/CrossRef. Резултате добијене провером верификује уредништво часописа у складу са смерницама и препорукама Комитета за етику публиковања (COPE).

Употреба вештачке интелигенције (AI)

У припреми текста радова за објављивање у часопису *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, AI алати се могу користити искључиво за креирање AI-потпомогнутог, али не AI-генерисаног садржаја.

AI алати се не смеју користити као замена за људско критичко размишљање, процену и експертизу. Технологију вештачке интелигенције увек треба примењивати уз људски надзор и контролу. Сва интелектуална садржина — идеје, анализе, закључци — мора бити искључиво дело аутора.

AI алатка ни у ком случају не може бити аутор или коаутор, нити аутор цитираног рада (референце). Дозвољена је употреба AI алата за ограничене језичке и техничке операције:

- исправке граматике и правописа,
- стилско дотеривање текста претходно написаног од стране аутора,
- помоћ при форматирању (табела, графикана и сл.) под условом да се она наведе у Захвалници,
- техничку асистенцију, попут исправљања кода.

Непријављивање употребе AI алата у рукописима сматра се повредом етичких начела и, ако се утврди, може довести до одбацивања рукописа и мера предвиђаних смерницама етичких регулаторних организација, нпр. COPE.

Није дозвољено користити AI алате за:

- генерисање већих делова рукописа, посебно идеја, података, резултата, слика, табела и сл.,
- измену научних аргумената или интерпретација,
- преиначавање података или генерисање референци,
- предаја рукописа који није резултат ауторског рада.

У свим случајевима, аутори сnose пуну одговорност за оригиналност, тачност и интегритет рада.

Употреба AI алата у истраживањима на основу којих је рад настао није ограничена, али мора имати научно оправдање и бити детаљно описана у одељку Метод или аналогном делу тела рада. Детаљан опис подразумева да се мора навести назив AI алата, произвођач, датум приступа, коришћени упит (промпт) и сврха употребе.

Чланови уредништва и рецензенти у часопису такође имају обавезу да у вези са употребом AI алата следе етичка начела у публицистици. Могу их користити само као испомоћ у у свом раду заснованом на сопственој експертизи. Не могу им аутоматски препуштати доношење препорука и одлука. Поднете рукописе могу полагати само у интерне, безбедне (уговорима заштићене) AI системе.

Политика повлачења

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или самих аутора, објављивања истог рукописа у више часописа, лажног ауторства, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре или било које друге злоупотребе, објављени рад се мора опозвати.

Рад се може опозвати и зато да би се исправиле озбиљне и бројне омашке које није могуће обухватити објављивањем исправке. Опозив објављује главни уредник, аутор(и) или обе стране споразумно.

Опозив има облик засебног рада који се приказује у садржају свеске и уреднички класификује као Опозив или Ретракција. У СЦИИндексу као матичној бази пуног текста успоставља се двосмерна веза (HTML линк) између оригиналног рада и ретракције. Оригинални рад се и даље чува у неизмењеном облику, с тим да се воденим жигом на ПДФ документу на свакој страници означава да је чланак повучен.

Опозиви се публикују према захтевима COPE-а разрађеним од стране ЦЕОН-а као издавача базе у којој се часопис примарно индексира.

Сукоб интереса

Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства се придржава политике о сукобу интереса коју препоручују COPE и/или друга међународна регулаторна тела (ICMJE, EASE). Аутори су обавезни да се о сукобу интереса изјасне у Изјави о сукобу интереса. У Изјави аутори су дужни да наведу: 1) тврдњу о свим потенцијалним сукобима интереса за сваког именованог аутора релевантним за

садржај чланка или тврдњу да таквих конфликта немају; 2) тврдњу о начину на који је чланак финансиран, конкретно о финансирању, делимичном или укупном, од стране неке компаније или, пак, тврдњу да такве умешаности није било и 3) свеобухватно објашњење улоге спонзора у припреми чланка ако је чланак спонзорисан, било у целини, било делимично.

Сагласност о објављивању информација

Аутори радова који се публикују у часопису *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* су дужни да покажу да са подацима о појединцима који учествују у њиховим студијама поступају поштујући највиши ниво поверења и дискреције. Стога је неопходно да аутори добију писмени информисани пристанак од свих пацијената укључених у студију. Студија ипак може бити објављена без изричитог пристанка када су истовремено испуњена следећа три услова: да је информација од великог значаја за јавно здравље, да би пристанак појединца било необично тешко добити и да разуман појединац не би имао приговор на њено објављивање.

Људска и животињска права

У чланцима који извештавају о експериментима на људима, аутори треба да наведу да ли су примењене процедуре биле у складу са етичким стандардима надлежног комитета за експериментисање на људима (институционалним и националним), као и са Хелсиншком декларацијом из 1975. године, ревидираном 2013.

У чланцима који извештавају о експериментима на животињама, аутори треба да наведу да ли су процедуре биле у складу са националним или међународним смерницама. Процедуре би требало да одобри одговарајући етички комитет, ако такав постоји. Изјава о усклађености са релевантним смерницама (Директива 2010/63/EУ у Европи) и/или етичко одобрење мора се доставити уз рукопис. Студије морају укључити прихваћене норме најбоље ветеринарске праксе у вези са жртвовањем животиња.

Отворени приступ

Политика отвореног приступа

Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства се издаје је у режиму тзв. отвореног приступа. Сав његов садржај доступан је корисницима бесплатно. Корисници могу да читају, преузимају, копирају, дистрибуирају, штампају, претражују пуни текст чланака, као и да успостављају HTML линкове ка њима, без обавезе да за то траже сагласност аутора или издавача.

Право да садржај користе без писане сагласности не ослобађа кориснике обавезе да цитирају садржај часописа на начин описан под Лиценцирање.

Архивирање дигиталне верзије

Све објављене свеске часописа архивирају се по закону у дигитални депозит Народне библиотеке Србије и истовремено полажу у Репозиторијум СЦИндекса - Српског цитатног индекса као примарну базу пуног текста.

Наплата трошкова ауторима

Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства не наплаћује трошкове објављивања ни ауторима нити трећим странама. Бесплатне су, како услуге пријављивања рукописа и њихове обраде, тако и услуге публиковања чланака. Не постоје било какви скривени трошкови.

Ауторска права и лиценцирање

Ауторска права

Аутори задржавају ауторска права над објављеним чланцима, а издавачу дају неексклузивно право да чланак објави, да у случају даљег коришћења чланка буде наведен као његов први издавач, као и да дистрибуира чланак у свим облицима и медијима.

Лиценцирање

Објављени чланци дистрибуирају се у складу са лиценцом Creative Commons Autorstvo – Nekomericalno 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Допуштено је да се дело копира и дистрибуира у свим медијима и форматима, да се прерађује, мења и надограђује у некомерцијалне сврхе под условом да се на правилан начин цитирају његови аутори, постави линк ка оригиналној лиценци и назначи да ли је дело измењено.

Корисници су при томе дужни да наведу пун библиографски опис чланка објављеног у овом часопису (аутори, наслов рада, наслов часописа, волумен, свеска, пагинација), као и његову DOI ознаку. У случају објављивања у електронској форми такође су дужни да поставе HTML линк, како са оригиналним чланком објављеним у часопису *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, тако и са коришћеном лиценцом.

Аутори могу да ступају у засебне, уговорне аранжмане за неексклузивну дистрибуцију рада објављеног у часопису (нпр. постављање у институционални репозиторијум или објављивање у књизи), уз навођење да је рад првобитно објављен у овом часопису.

Политика самоархивирања

Ауторима је дозвољено да објављену верзију рада депонују у институционални или тематски репозиторијум или да је објаве на личним веб страницама (укључујући и профиле на друштвеним мрежама, као што су ResearchGate, Academia.edu, итд.), на сајту институције у којој су запослени, у било које време након објављивања у часопису.

Аутори су обавезни да притом наведу пун библиографски опис чланка објављеног у овом часопису (аутори, наслов рада, наслов часописа, волумен, свеска, пагинација) и поставе линк, како на DOI ознаку тог чланка, тако и на коришћену лиценцу.

Одрицање од одговорности

Ставови изнети у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнете у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.